

Кашшай О.С.

аспірант кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА ЕСТЕТИЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНИКА АНТОНА КАШШАЯ В КІНЦІ 1920-Х-1940-Х РР.

Тема дослідження присвячена формуванню естетичних поглядів художника Антона Кашшай у межах соціально-культурного контексту суспільного життя Закарпаття в 1920-40-х рр., аналізу системи мистецької освіти, що отримав мистець, виокремленню художніх процесів в Ужгороді, де проходило становлення майстра і зародилася Закарпатська художня школа.

Антон Кашшай є надзвичайно важливою постаттю в закарпатській регіональній школі — він відбувся як живописець-пейзажист із власною образотворчою мовою, розробивши певні малярські прийоми, що згодом вивчали та наслідували інші митці. Крім цього, він виховав плеяду молодих художників, які розвивали закарпатське мистецьке явище на наступних етапах. Багато років поспіль він керував Закарпатською організацією Спілки художників України (1961-1976 рр.) і був у центрі культурних та художніх подій краю. При цьому, як ученик видатних засновників закарпатської живописної школи Й. Бокшай та А. Ерделі, він все життя був вірним традиціям, що отримав старших наставників, та впроваджував їх у власній творчості.

За останні роки здійснено цілий ряд фундаментальних наукових досліджень, в яких різнобічно розкриваються історичні, соціально-культурні, освітні та мистецькі передумови виникнення закарпатської школи живопису

на різних етапах. Видані мистецтвознавчі праці, в яких детально висвітлюється творчість художників, додаються нові імена. А. Кашшаю відається належне місце в численних дослідженнях про закарпатський живопис, але в науковій літературі до цього часу його ім'я фігурувало здебільшого в загальних працях про історію українського мистецтва [1, 2, 3, 4, 5]. Досі не здійснено жодного комплексного наукового дослідження творчості митця. Серед останніх видань слід виокремити фундаментальний альбом, підготовлений у 2011 р. до 90-річчя від дня народження живописця [6]. Тож вивчення чинників, що вплинули на розвиток творчої особистості художника Антона Кашшаю та дослідження його творчості досі залишається актуальним і таким, що потребує системного аналізу.

Формування художника здійснювалося у 1920-40 рр., в часи, коли Закарпаття було приєднано до Чехословаччини і в регіоні відбувалося значне пожвавлення культурно-мистецького життя. За визначенням дослідників, у 1920-х рр. на Закарпатті склалися всі передумови для динамічного розвитку регіональної культури та мистецтва. Упродовж 1919-1939 рр., після приєднання до Чехословаччини, регіон отримав можливість реалізувати себе як автономія з широкими правами та можливостями. Всі сфери життя зазнали бурхливого розвитку, зокрема культура та образотворче мистецтво.

Інтеграція Закарпаття до Чехословаччини суттєво вплинула на мистецьке життя регіону. В Ужгороді були започатковані центри мистецького виховання, де відбувалося поєднання здобутків, напрацьованих в європейських мистецьких центрах, із педагогічним досвідом місцевої художньої школи.

Більшість науковців зголошуються на думці, що принципи художньої підготовки, закладені засновниками школи Й. Бокшаєм та А. Ерделі на початковому етапі її виникнення та розвитку, є першоджерелом і поштовхом для майбутнього розвитку певної мистецької традиції. Виникнення явища безпосередньо пов'язується з організацією в Ужгороді Приватної школи

малювання у 1927 р., але спочатку свою освітню діяльність вони впроваджували в загальноосвітніх закладах Ужгорода — Ужгородській північно-учительській семінарії та Ужгородській реальній гімназії, а також Мукачеві. Антон Кашшай проходив навчання в одному з таких закладів — з 1929 по 1939 рр. він вчився в Ужгородській реальній гімназії, де вчителями з фаху були Й. Бокшай, А. Ерделі та А. Борецький.

Завдяки комбінованим зусиллям старших майстрів молодь в гімназіях, семінарій та Публічній школі отримувала не тільки необхідні засади академічної майстерності та плернерної роботи, що їх привніс Й. Бокшай, але й творчий експеримент, який впроваджував А. Ерделі. Останній, як прихильник творчого експерименту, допомагав засвоювати здобутки модерністського європейського мистецтва першої половини ХХ ст. Молодь з самого початку навчання отримувала не тільки необхідні засади майстерності, але й змогу творчо експериментувати. Здібність до сміливих пошуків, і, одночасно, глибоке розуміння основ живописної майстерності, отриманої в результаті багаторічної плернерної практики, характеризує творчість А. Кашшая на різних етапах його творчого життя і була закладена вчителями з самого початку навчання.

Ще одним з фундаментальних пріоритетів закарпатської традиції, що суттєво впливав на формування специфічної, властивої регіону художньої естетики, зокрема притаманної А. Кашшая, є синтез художніх принципів народного мистецтва із засадами академічної майстерності. В 1920—1930 рр. увага громадськості Закарпаття зосереджувалася на народному мистецтві і фольклорі, що відбувалося на тлі національно-культурного піднесення регіону. У 1920-х рр. в Закарпатському краї серед пластичних видів мистецтва переважно домінували народні промисли та декоративно-прикладне мистецтво. Свідома зацікавленості декоративно-вжитковим мистецтвом в краї вплинула на формування естетики закарпатської художньої школи, і зокрема на творчість А. Кашшая. В доробку майстра просліджуються образотворчі прийоми, властиві народному малярству, за

допомогою яких іноді вибудовується картинний простір та посилюється ефект узагальнення образів. Повага до принципів народного мистецтва та вільні експерименти з його формами були також привиті в роки навчання засновниками традиції.

Завдяки демократизації суспільства перед закарпатськими митцями розкривалося широке коло можливостей з реалізації своїх ідей — творчі поїздки та навчання в Європі, відвідування виставок та різноманітних подій, зокрема в Празі, плюралізм ідей та думок. Багато молоді навчалася в гімназіях і семінаріях Закарпаття, також молодь продовжувала здобувати освіту у вищих навчальних закладах Праги, Брно і Братислави. Молодий А. Кашшай також мріяв після закінчення гімназії продовжити навчання в одній з академій Європи, і такі реальні можливості існували і той час в регіоні.

У 1931 р. було створено Товариство діячів образотворчого мистецтва на Підкарпатській Русі, яке очолив А. Ерделі. Важливою формою діяльності А. Ерделі в Парижі, Римі, Флоренції, Брюсселі, Відні, Мюнхені, Варшаві протягом 1930-х років. І молоді художники мали змогу долучатися до цих творчих ознайомих поїздок в цілий ряд європейських міст.

В 1939 р. ситуація на Закарпатті кардинально змінилася. Приватна школа закрилася, художнє життя завмерло. Місто залишили різні установи і організації. Згодом почалася війна, після закінчення якої в 1945 р. в Європі знов змінилися кордони, внаслідок чого Закарпаття стало Радянським і приєдналося до Радянської України. В ці роки — з 1940 по 1946 — Антон Кашшай працював в бюджетно-фінансовому Управлінні при Ужгородській королівській лісничій дирекції, також в Рахунковій частині фінансового управління, був начальником сектору планування Закарпатського обласного відділу в Ужгороді. Він підтримував активні контакти з іншими художниками, при можливості вони разом здійснювали творчі поїздки на пленери, але остаточно залишити роботу і працювати творчо він зміг тільки в 1946 році.

Згодом, після Другої світової війни, мистецькі події в Закарпатті почали помалу відновлюватись. Художників краю почали запрошувати до всесоюзних і республіканських художніх виставок, твори були відзначені нагородами та дипломами на перших же післявоєнних виставках в Києві та Москві. В 1946 р. було створено Закарпатське відділення Спілки художників України, яке очолив А. Ерделі. В 1946 р. А. Кашшай пішов в художню студію при Спілці та провчився там декілька місяців. В жовтні ж цього року поступив до Спілки та пішов працювати в творчо-виробничі майстерні Художнього фонду СРСР. У 1947 р. художник вперше виставив своє живописне «Доманиці» на обласній художній виставці.

Закарпаття, приєднане до СРСР, не мало до того тривалих контактів з визнаними радянськими мистецькими центрами, академіями та спілками, тож роботи закарпатців справляли враження на радянських критиків, творчу еліту та глядачів. На початку 1950-х рр. Трет'яківська галерея здійснила ряд закупівель творів закарпатців до своїх фондів, зокрема декілька епічних пейзажів Антона Кашшая. Майже всі митці того покоління стали відомими та визнаними художниками, органічно включившись в радянський мистецький процес.

1. Говдя П. Украинское советское изобразительное искусство: моногр. / П. Говдя — Київ : Мистецтво,— 1960. — 276 с.
2. Изобразительное искусство Закарпатья. Живопись. Скульптура. Графика. Монументальное искусство. /Авт. текста Бокшай И. И. — Москва : Советский художник, 1973. —145 с.
3. История искусства народов СССР. — Т. 8. — Москва : Изобразительное искусство, 1977. — 455 с.
4. История искусства народов СССР. — Т. 9. — Москва : Изобразительное искусство, 1982. — 439 с.
5. Искусство стран и народов мира: краткая художественная энциклопедия. — Т. 4. — Москва : Советская энциклопедия, 1978. — 668 с.

6. Кашшай Антон. Живопис : альбом / уклад. О.С.Кашшай, Л.І.Біксей.
— Ужгород : ТОВ «ІВА», 2011. — 248 с.